

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет психології та соціальної роботи

(повне найменування інституту/факультету)

Кафедра загальної психології та психології розвитку особистості

(повна назва кафедри)

Дипломна робота

на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»

на тему: «Схильність особистості до віктимної поведінки»

«The tendency of the individual to victim behavior»

Виконав: студент заочної форми навчання

спеціальності 053 Психологія

Погорелов Дмитро Олександрович

Керівник: к. психологічних наук, доцент Буганова В.М. _____

Рецензент: доктор наук з державного управління,

професор Воронов О.І. _____

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ 4 від 26.11. 2020 р.

Завідувач кафедри

_____ Кіреєва З.О.

(підпис)

Захищено на засіданні ЕК № ...

протокол № ... від ...2020 р.

Оцінка _____ / _____ / _____

(за національною шкалою/шкалою
ECTS/ бали)

Голова ЕК

_____ Псядло Е.М.

(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ПСИХОЛОГІЯ ПОВЕДІНКИ ЖЕРТВИ	6
1.1 Основи віктимології	6
1.2 Типи жертв і види віктимності	12
1.3.Формування віктимності.....	20
1.3.1 Гендерний аспект досліджень в віктимології.....	31
1.3.2 Чоловік - жертва сімейного насильства.....	35
1.3.3 Віктимологічні особливості жінок, як жертв сімейно-побутових злочинів.....	39
Висновок до першого розділу.....	41
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СХИЛЬНІСТІ ОСОБИСТОСТІ ДО РОЛІ ЖЕРТВИ	44
2.1 Організація і проведення емпіричного дослідження.....	44
Висновок до другого розділу.....	63
РОЗДІЛ 3. ОТРИМАНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	65
3.1 Аналіз отриманих результатів та їх інтерпретація	65
ВИСНОВКИ	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	72
ДОДАТКИ	77

ВСТУП

Актуальність дослідження. Віктимологія (лат. *Victima* - жертва, грец. *Logos* - наука) або психологія про жертву - науковий напрям, в основі якого лежить концепція, згідно з якою роль жертви злочину зумовлена специфічними особистісними, характерологічними і моральними якостями, рисами потерпілого, його соціокультурними особливостями, взаємовідносинами з соціальним (у тому числі, злочинним) середовищем, певною роллю в механізмі вчинення злочину (І.Г. Малкіна-Пих).

Перш за все, слід зазначити, що людина з психологією «жертви» досить важко усвідомити цей факт. Крім цього, саме в собі побачити причини того, що до нього у взаємодії прилаштовуються люди з психологією «переслідувача». Вони використовують його в своїх цілях, відіграються на ньому, прагнуть зробити йому боляче, приносять йому страждання.

Незнання себе завжди знижує здатність до свідомого самоуправління, а також до зміни - самокорекції розвитку. По-перше, результат неадекватного розуміння себе пов'язаний з недорозвиненою рефлексією. По-друге, він пов'язаний також із захисними механізмами психіки людини, в результаті чого зі свідомості в несвідоме витісняється для людини травмуюча інформація. По-третє, якщо механізми звичного самоврядування, що лежать в основі психології «жертви», складаються в дитинстві, коли велика частина роботи психіки здійснюється несвідомо, а свідомо, вони спочатку несвідомі, що вимагає спеціальних зусиль, прийомів, навіть допомоги психолога для їх усвідомлення .

Вивчення проблеми схильність людини до віктимної поведінки у психологічній науці в різних аспектах. Роль жертви розглядається як складову частину віктимології (Л.В. Франк і Ю.М. Антонян); кримінології (Є.М. Ломброзо, Е. Феррі); психологія девіантної поведінки особистості (О.В. Змановська, Ю.О. Клейберг). В країнах СНД відзначаються роботи по вивченню психології поведінки жертви (І.Г. Малкіна-Пих , В.Є. Христенко та інші).

Отже, проблеми психологічної схильності особистості до ролі жертви на сьогодні актуальні в області екзистенціальної, теоретичної, практичної психології, є загальними питаннями психології особистості.

Складність та значення досліджуваної проблеми позначається різноманітністю альтернатив та мінімізацією строків, що відводяться особистості для переробки та аналізу важливої інформації: у сучасних умовах підвищеного рівня стресу суттєво скорочуються можливості коректування емоціонального навантаження.

Проблематичність та багатогранність вивчення проблеми ролі жертви в процесі життєдіяльності особистості й зумовили актуальність теми нашого дослідження.

Мета дослідження: психологічне обґрунтування та емпіричне дослідження схильності особистості до ролі жертви.

Об'єкт дослідження: віктимність, як психологічний феномен.

Предмет дослідження: Психологічна схильність особистості до ролі жертви.

Задачі дослідження:

1. Провести теоретичний аналіз літератури щодо феномена віктимності та поняття жертви.
2. Вивчити особливості віктимності особистості.
3. Емпірично розглянути схильності особистості до ролі жертви.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення наукових першоджерел за досліджуваною проблематикою; психодіагностичний метод.

Психологічні інструменти в роботі використанні наступні:

Методика «Локус контролю» (Дж. Роттер); Чотирьохмодальний емоційний опитувальник (Л.А. Рабінович); Патохарактерологічний діагностичний опитувальник (А.Є. Лічко); Методика «Схильність до віктимної поведінки» (О.О. Андроннікова).

База дослідження: дослідження проводилися на базі факультету психології та соціальної роботи ОНУ імені І.І. Мечникова. Емпіричну базу склали студенти, 60 осіб.

Структура роботи: дипломна робота складається зі 45 сторінок. Робота містить вступ, два розділу з підпунктами, висновки, список використаної літератури становить 44 літературних першоджерел.

ВИСНОВКИ

1. Проведаний теоретичний аналіз літератури про феномен віктимності, як психічного феномену продемонстрував, що ця тема має велике поширення, а сучасній психологічній науці. Основні виведені поняття: жертва - це людина (сторона взаємодії), яка втратила значущу для неї цінність в результаті впливу на неї іншої людини (стороною взаємодії), групою людей, певними подіями і обставинами; віктимологія це науковий напрямок, в основі якого лежить концепція, згідно з якою роль жертви зумовлена специфічними особистими, характерологічними і моральними якостями, рисами потерпілого, його соціокультурними особливостями, взаємовідносинами з соціальним (в тому числі, злочинним) середовищем, певною роллю в механізмі вчинення злочину. важко переносити втрату або відкидання з боку значущих осіб; віктимізація це процес перетворення особи або соціальної спільноти в жертву соціально небезпечного прояву.

2. Віктимна особистість характеризується великою потребою в співпереживанні; тонко відчувають ставлення до себе оточуючих навіть при поверхневому контакті, занижена самооцінка, пригніченість, що не усвідомленість свого становища; вони не вміють переживати свої емоції. Спілкування з другим людьми проводить до поглинання; вони беруть відповідальність за почуття, стан другого людини. Життя зосереджена навколо того, що інші люди подумають про них. Бажання бути «хорошими».

У них нечітка межа Я, проявлення будь-якої ініціативи супроводжується почуттям страху; пригнічені емоції прориваються у вигляді злості і агресивності, залишаючи після себе відчуття провини і сорому. Проявляють турботу про оточуючих, роль «мученика»; жертви ставлять себе в центр подій з постійним, непомірним розширенням відповідальності. Вони беруть на себе відповідальність за почуття інших, за утримання їх думок, за їхнє життя. Це м'яка, але руйнівна егоцентричність; незважаючи на гадану м'якість їх важко в чомусь переконати, запропонувати альтернативу. А також вони прагнуть

створити видимість відсутності проблем або кризи в стосунках, їм властива скритність, подвійна мораль.

3. Емпіричне дослідження психологічної схильності особистості до ролі жертви продемонструвало, що більшість досліджених схильні до приписування результатів своєї діяльності зовнішнім факторам; орієнтовані на емоційні моделі печалі та страху, а вони в свою чергу є одними з головних характеристик ролі жертви. Дослідженні часто потрапляють в неприємні або дуже небезпечні для здоров'я і життя ситуації, демонструючи необережне, необачливе, невміння правильно оцінювати життєві ситуації. Серед досліджених зустрічаються в більшій степені епілептоїдний тип; сензитивний тип та лабільний тип акцентуації характеру.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Антонов-Романовский Г.В., Лютов А.А. Виктимность и нравственность // Вопр. борьбы с преступностью. — М., 1980.
2. Андронникова О. О. Психологические факторы возникновения виктимного поведения подростков. Новосибирск, 2005.
3. Антонян Ю.М., Эминов В.Е. Личность преступника. Криминологическое-психологическое исследование М. : Норма : Инфра-М, 2010
4. Алисиевич, Е. С. Поощрение и защита прав уязвимых групп в международном праве : учебное пособие / Е. С. Алисиевич. — М., 2012
5. Астемиров, З. А. Виктимологические аспекты преступлений без жертв
6. Артемьев, Н. С. Вопросы типологии жертв преступлений, совершаемых в сфере семейно-бытовых отношений / Н. С. Артемьев, Е. Г. Полищук // Вестник Рязанского государственного университета им. С. А. Есенина. — 2007. — No 4
7. Борисов А.Б. Большой юридический словарь
8. Бартол Курт. Психология криминального поведения. - СПб., 2004
9. Баранов П.П., Курбатов В.И. Юридическая психология. - РнД.: Феникс, 2004
10. Бартол Курт. Психология криминального поведения. - СПб., 2004.
11. Будякова, Т. П. Виктимологический анализ преступлений гендерного характера [Элек-тронный ресурс] / Т. П. Будякова // Инновационный центр развития образования и науки. — URL:
12. Варыгин А.Н. Особенности семейно-бытовых преступлений и их предупреждение
13. Варыгин, А. Н. Особенности семейно-бытовых преступлений и их предупреждения / Вестник Алтайской академии экономики и права. 2015
14. Гордеева Т. О. Психология мотивации достижения. М., 2006
15. Г. Полищук // Вестник Рязанского государственного университета им. С. А. Есенина. — 2007. — No 4

16. Еникеев М.И. Общая и юридическая психология. - 2005
17. Елисеев О. П.. Практикум по психологии личности 2010
18. Занюк С.С. Психологія мотивації. - К.: Либідь, 2002.
19. Зверев В.О. Духовность как важная категория нравственного воспитания вузовской молодежи: новый взгляд на старую проблему // Психопедагогика в правоохранительных органах. 2009. № 1
20. Ильин Е. П. Работа и личность. Трудоголизм, перфекционизм, лень. М.: Питер. 201
21. Ильин Е.П. Эмоции и чувства. СПб., 2001. С.524-5271
22. Коновалов В.П. Виктимность и ее профилактика // Виктимологические проблемы борьбы с преступностью. — Иркутск, 1992.
23. Козлов Н.И. Простое правильное детство: книга для умных и счастливых родителей
24. Криминология: Учебник. Под ред. Бурлакова В.Н. - М.: ТЕИС, 2001
25. Каменева, Т. Н. Семья в обществе риска: социологический анализ / Т. Н. Каменева. — Курск : КГУ, 2018.
26. Федорова, Н. И. Виктимность жертв насильственных преступлений в сфере семей-но-бытовых отношений и совершенствование мер предупреждения / Н. И. Федорова // Викти-мология. — 2014. — No 1
27. Филиппенков, В. М. Криминологические и виктимологические аспекты преступлений, совершаемых по неосторожности / В. М. Филиппенков // Проблемы укрепления законности и правопорядка: наука, практика, тенденции. — 2011. — No 4
28. Леонтьев А.Н. Лекции по общей психологии. - М., 2001
29. Малкина-Пых И.Г. Психология поведения жертвы. - М.: Изд-во Эксмо, 2016. - 1008 с
30. Менделевич В.Д. Психология девиантного поведения. Учебное пособие. - СПб.: Речь, 2005.
31. Мужчина как жертва семейного насилия // URL:

<http://www.vetkaivi.ru/forum/viewtopic.php?t=102> (дата обращения: 26.05.2016).

32. НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ ВИКТИМОЛОГИЯ №2

33. Плотникова С.Ю. Некоторые аспекты консультирования клиентов-жертв // Психология. - 2003. - № 2.

34. Патохарактерологические исследования у подростков. Ред. А.Е.Личко, Н.Я.Иванов. — Л.: изд. инст. им. Бехтерева, 1981

35. Патохарактерологический диагностический опросник для подростков и опыт его практического использования. Ред. А.Е.Личко, Н.Я.Иванов. — Л.: изд. инст. им. Бех-терева, 1976.

36. Пестерева Ю.С., Шагланова А.Н. Особенности мотивации лиц, совершивших развратные действия // Психопедагогика в правоохранительных органах. 2013. № 4

37. Психоэмоциональная сфера // URL: <http://school-zoj.ru/four-sfery-zosch/psikhoemotsionalnaya>

38. Пестерева Ю.С., Шагланова А.Н. Особенности мотивации лиц, совершивших развратные действия // Психопедагогика в правоохранительных органах. 2013. № 4

39. Ривман Д.В. Криминальная виктимология. - СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2003.

40. Рогов.Е. И. Настольная книга практического психолога 1996

41. Ривман Д.В., Устинов В.С. Виктимология. - СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2004. - 332 с.

42. Самосознание и защитные механизмы личности. Хрестоматия. - Самара: Изд-кий Дом «БАХРАХ-М», 2006. -.

43. Туляков В. А.Криминология современности 2002

44. Федорова, Н. И. Виктимность жертв насильственных преступлений в сфере семей-но-бытовых отношений и совершенствование мер предупреждения / Н. И. Федорова // Викти-мология. — 2014. — No 1

45. Филиппенков, В. М. Криминологические и виктимологические

аспекты преступлений, совершаемых по неосторожности / В. М. Филиппенков
// Проблемы укрепления законности и правопорядка: наука, практика,
тенденции. — 2011. — No 4

46. Уайнхолд и Дж. Уайнхолд, Е.В Освобождение от созависимости
47. Хрестоматия аномального развития личности. - СПб.: Питер, 2002.
48. Христенко В.Е. Психология жертвы. - Х.: Консум, 2005.
49. Alcoholics Anonymous World Service. Alcoholic Anonymous. Manufactured by Alcoholics Anonymous World Service. Washington DC, 2000.
50. Andrew Karmen, 2003, Crime Victims: An Introduction to Victimology, Wadsworth Publishing
51. Biological Calcification: Normal and Pathological Processes in the Early Stages Ermanno Bonucci - 2007
52. Eckberg M. Victims of cruelty, somatic psychotherapy in the treatment of posttraumatic stress disorder. Berkeley, Calif., U.S.A.: North Atlantic Books, 2000
53. Cunningham J.A., Humphreys K., Koski-Jannes A. Providing personalized assessment feedback for problem drinking on the internet II J. of study alcoholism/ 2000. V. 61(6).
54. Galanter M., Brook D. Network therapy for addiction // International J. of Group Psychotherapy. 2001. V. 51(1).
55. Goldberg I. From Internet Addiction Disorder, Available at <http://www.urz.um—heidelberg.de/Netzdienste/anleitung/wwwtips/8/a ddict.html>. Accessed June 2, 2005.
56. Hommes battus: l'autre visage de la violence conjugale // URL: <http://www.grazia.fr/article/hommes-battus-lautre-visage-de-la-violence-conjugale-565141>
57. Kingma, Johannes (1999). "Repeat Victimization of Victims of Violence: A Retrospective Study from a Hospital Emergency Department for the Period 1971–1995"
58. Karmen A. Crime victims, an introduction to victimology. (4th ed.).

Belmont, CA., U.S.A.: Wadsworth/Thomson Learning (Contemporary Issues in Crime and Justice Series), 2001

59. Money, J. Linguistic resources and psychodynamic theory // *British Journal of Medical Psychology*. — 1955. — Vol. 28, Issue 4.

60. Rotter J. B. (1992). Cognates of personal control: Locus of control, self-efficacy, and explanatory style: Comment. *Applied and Preventive Psychology*,

61. Riggs D., Kilpatrick D.G. Families and friends: Indirect victimization by crime // *Victims of crime: problems, policies and programs*. 1990.

62. Sheldon K.M., King L. Why positive psychology is necessary? // *American psychologist*. 2001. V. 54. P. 35—47.

63. Schneider, U. Körperliche Gewaltanwendung in der Familie: Notwendigkeit, Probleme und Möglichkeiten eines strafrechtlichen und Strafverfahrensrechtlichen Schutzes. — Berlin, 1987

64. Viano E. The protection of victims: socio-political considerations and a plan for action // *Quad. Psych.Forense*. — 1994. — Vol. III.

65. Walker L. *The Battered Woman Syndrome*. 2nd ed. New York: Springer, 2000

66. Zimbardo P. Ground zero, looking up and beyond // *Monitor on Psychology*. 2002. February.

67. Zaykovski, H., Gyunter, W. D. Gender Differences in Victimization Risk: Exploring the Role

of Deviant Lifestyles // *Violence and Victims*. — 2013. — Vol. 28, No 2.